

Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями; обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 № 17-рп/2010).

Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-р/2017).

На наше переконання, перегляд ухвали слідчого судді за новоявленими обставинами не буде відповідати принципу верховенства права.

Список використаних джерел

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 19 : Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура / редкол. : В.Т. Нор (голова) та ін. Харків : Право, 2020. С. 222–223.

2. Аркуша Л.І., Торбас О.О., Волошина В.К., Завтур В.А., Стоянов М.М. Щодо можливості перегляду ухвал слідчого судді за новоявленими обставинами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 453-456. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/107.pdf.

Римарчук Ольга Вікторівна,

доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАЛУЧЕННЯ ПСИХОЛОГІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЧЕРЕЗ РЕГІОНАЛЬНІ ЦЕНТРИ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Під час кримінального провадження слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя та суд стикаються із необхідністю використання спеціальних психологічних знань, зокрема, у провадженнях за участю неповнолітніх осіб.

Процесуальний та організаційний порядок залучення психологів у таких кримінальних провадженнях у кримінальному процесуальному законі чітко не визначений та потребує нормативного унормування.

Наприклад, участь психолога може бути обов'язковою або факультативною. Так, відповідно до положень ч.1 ст. 491 КПК України, за умови якщо неповнолітній підозрюваний, обвинувачений не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, участь психолога є обов'язковою. В усіх інших

випадках участь зазначеного учасника є факультативною – за рішенням слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника. Крім цього зазначені форми участі психолога передбачені лише для неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Проте, такий порядок залучення досліджуваного спеціаліста не передбачений для неповнолітніх свідків та потерпілих.

Наступне, на що слід звернути увагу, а чи взаємозамінні такі спеціалісти як психолог та педагог? Законодавець у статтях 226–228, 354, 491 КПК України наголошує на їхній взаємозамінності і не передбачає випадків виняткової участі психолога та педагога. З цим ми погодитися не можемо, оскільки спеціальні знання застосовуються саме у зв'язку з їх фаховістю у конкретному виді діяльності (професії), визначеністю мети їх застосування та суб'єкта, який потребує допомоги зазначеного спеціаліста. Можна виділити декілька процесуальних форм використання спеціальних знань у галузі психології: 1) залучення психологів до участі в проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій (наприклад, повідомлення про підозру); 2) залучення експертів-психологів для проведення судових експертиз; 3) залучення психолога в якості спеціаліста для надання висновків з питань, що належать до сфери його знань [1, с. 189]. Тому диференціація випадків залучення саме психолога а не педагога у КПК України є необхідною.

Законодавець у ст. 71 КПК України визначив процесуальний статус спеціаліста, як узагальненого учасника кримінального провадження, однак не передбачив додаткових вимог до особи, яка виконує функції психолога в кримінальному судочинстві.

Відповідно до Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1027-р був запроваджений Міністерством юстиції України, Міністерством внутрішніх справ України, Офісом Генерального прокурора, Координаційним центром з надання правової допомоги, за підтримки Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, громадської організації «Всеукраїнський громадський Центр «Волонтер» та Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні пілотний проект [2] залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги [3]. Пілотний проект спрямований на забезпечення захисту прав дитини, забезпечення її найкращих інтересів, не допущення повторної травматизації, віктимізації під час кримінального провадження та надання допомоги слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді, суду щодо визначення кандидатур психологів для їх залучення у кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб і не змінює порядок їх залучення та інші засади кримінального провадження, визначені КПК України.

Відповідно до Порядку реалізації пілотного проєкту передбачені загальні вимоги до психологів, яких залучатимуть у кримінальних провадженнях за участю малолітніх, неповнолітніх осіб. Ними можуть бути особи, які мають вищу освіту за спеціальністю 053 «Психологія» (бакалавр, магістр), успішно пройшли конкурс з відбору психологів та були включені до Реєстру психологів, які залучаються до кримінальних проваджень через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Порядок проведення конкурсу з відбору психологів встановлюється Міністерством юстиції України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України.

Якщо у слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду виникнуть підстави для залучення психолога у кримінальному провадженні вони звертаються із запитом до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Уповноважена особа регіонального центру, до якого надійшов запит про залучення психолога, протягом одного робочого дня з дня отримання такого запиту визначає психолога з Реєстру психологів шляхом видання йому відповідного доручення та повідомляє про це слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого суддю, суд, або у той же строк повідомляє про неможливість залучення психолога з Реєстру психологів. У свою чергу слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд можуть звернутися із повторним запитом до регіонального центру про залучення іншого психолога.

Протягом п'яти робочих днів після закінчення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, у яких брав участь психолог, останній зобов'язаний подати звіт до регіонального центру.

Зазначена упорядкована організаційна процедура залучення психологів скоротить час пошуку відповідних спеціалістів та не буде викликати сумнів щодо фаховість зазначених учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Пчеліна О.В. Використання спеціальних знань в галузі психології у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 365–370.

2. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.

3. Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги : наказ Міністерство Юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Офіс Генерального Прокурора від 07.02.2023 № 493/5/67/32 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text>.